

Karjalainen satu kiovalaisen bylinan säilyttäjänä

Vuonna 1960 Pertti Virtaranta julkaisi sarjan muistiinpanoja, jonka 1901 oli koonnut huomattava karjalais- ja lyydiläismurteiden tutkija *Juho Lasarev-Kujola*.¹ Ikää Lasarev-Kujolalla oli tuolloin vähäiset seitsemäntoista vuotta ja hän kävi Sortavalan lukiota. Käyttäjän varsin kelvollista tieteellistä transkriptiota hän kotipitäjässään Salmassa kirjoitti muistiin satuja ja tarinoita, joita hänen yli 60-vuotias serkkunsa Onttoi hänelle kertoili.

Kujolan muistiinpanojen joukossa on mm. kertomus Stihoi Zdunaisin Ivanovista (s. 121—127), jonka muistiin merkitsemällä nuori keräilijä tallensi uuden todisteen eräästä kuuluisasta keskiaikaisesta tarina- ja runotraditiosta. Aina nykypäiviin saakka tämä seikka kuitenkin näyttää jääneen huomiota vaille.

Vanhastaan tunnettua on, että isovenäläinen bylina monessa muodossa — sekä kalevalanmittaan että eeppiseen proosaan puettuna — on levinnyt suomalaiselle kielialueelle; kahden eepin perinnealueen välinen kosketus Karjalan metsissä ansaitsee niinmuodoin täysin sen enentyneen huomion, joka sen osaksi on tullut viime aikoina, folkloristisen germaani-innon Suomessa laimennuttua.² Vetäy-

¹ P. Virtaranta: *Juho Kujola, karjalan ja lyydin tutkija*. 1960. (SKST 266).

² Suomalaiseen, germaanisesti orientoituneeseen ja lainautumisteoriaan perustuvaan ”suomalaiseen koulukuntaan” kohdistuvaa kritiikkiä: V. Žirmunski: *Kalevala i finskaja buržuaznaja folkloristika*, teoksessa *Trudy jubileinoi nautšnoi sessii posvaštšennoj 100-letiju polnogo izdanija "Kalevala"*. Red.: V. G. Bazanova. Petrozavodsk 1950. S. 96—. Vrt. V. J. Mansikka: *Suomalais-venäläiset kosketukset kansantietouden alalla*. KSVK 25/26. 1945/46. 178—86 ja *Lea Virtanen: Kalevalainen laulutapa Karjalassa*. 1968 (Suomi 113; 1), s. 63—66. Molemmat viittaavat siihen, että ”bylinaepiikasta ei olekaan lainautunut Karjalaan runsaasti teemoja tai motiiveja”.

tyessään valtion ja kirkon painostuksen tieltä Aunukseen, mistä niitä on merkitty muistiin erityisen runsaasti,³ sekä pohjoiseen päin aina Vienanmeren rannoille saakka, bylinat tosin olivat kokeneet monenlaisia muodonvaihdoksia. Spielmann-tyyppiset muunnelmat ja talonpoikaiskulttuuriin sulautuminen olivat lisänneet vanhaan sanakaritarinaan uusia piirteitä. Neuvostoliittolaiset tutkijat korostavat bylinojen kansallista luonnetta eivätkä anna suurtakaan merkitystä lännen ja idän väliselle vuorovaikutukselle; saksalaiset ja anglosaksilaiset taas viittaavat eurooppalaisen spielmann-runouden kansainvälisyyteen eivätkä suinkaan suhtaudu kielteisesti otaksumaan laajoista aiheitten vaelluksista. Kummassakin leirissä tosin on typologinen metodi syrjäyttänyt geneettisen. Tämän tutkielman tehtävänä ei kuitenkaan ole syventyä tämäntapaisiin erikoisnäkökohtiin, vaan tarkastella tapahtumaa yksinomaan lainautumisena toiselle kielialueelle.⁴

Kujolan muistiinpanojen karjalainen teksti on seuraava:

Stihoi Zdunaišin Ivanov

*Olennen sie bohattar ylen vägevy, Stihoi Zdunaišin Ivanov.
Häi el'oli muamah ker yhtez mökkizes, a tuattah oli kuolluh.
Muamah oli tuttavu Kijjovan kñiäzän ker, potšiski Doga päivviä
käi sinne, g.elettih Kijjovan lähil. Erähänny pñän, gu muamah*

³ Aunukselaisten bylinojen molemmat klassiset kokoelmat: P. N. Rybnikov: *Pesni*. 2. p. 1—3. Moskva 1909—10; A. F. Hilferding: *Onežkie byliny*. 4 p. 1—3. Moskva, Leningrad 1951.

⁴ Koska en ole slavisti, voin pääasiassa tukeutua vain niihin teoksiin, jotka kielellisesti ovat ulottuvillani. Venäjänkieliset julkaisut on pyynnöstäni tarkistanut kollegani Alois Schmaus (München), jolle esitän lämpimät kiitokseni. — Käytän etupäässä seuraavia teoksia, joita siteeraan useinkin lyhentäen: R. Trautmann: *Die Volksdichtung der Grossrussen*. Bd. 1: *Die Byline*. 1935; Th. Frings—M. Braun: *Brautwerbung*. T. 1. 1947 (*AbhAk Leipzig* 96, 2); V. Schirmunski: *Vergleichende Epenforschung*. Bd. 1. 1961. (Schirmunski tosin siteeraa ahkerasti Th. Fringsin muita tutkimuksia [vrt. alav. 7], mutta ei mainitse Trautmannin perustavaa teosta eikä ilmeisesti myöskään tunne modernia anglosaksilaista tutkimusta [A. B. Lord ym.]. Paljon uudempaa, aiheeseen liittyvää kirjallisuutta on koottuna M. Curschmannin mainioon artikkeliin: *Spielmannsepik*. *Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte* 40. 1966. 434—78, 597—647, erityis. 610—; kirjana ilment. v. 1967). Dunai-bylinan variantteja ja sitä koskevaa vanhempaa tutkimusta on esitetty A. M. Astahovan perustavassa teoksessa: *Byliny severa*. Moskva—Leningrad 1938. 1951. I, 576—82; II, 735—39.

menöö sinne kniüzäl luo, kniäzy i sanoo hänelleh: »Edgo sinä luadis minulleni sidä hyviä da työndäs poiguadas minul muttsoi suamah, muudu min_en usko, a häneh minä voin luottuakseh.» — »Minun täh mengäh g_ütse vai ofot'innohes.» Dai muamah kod'ih tulduu sanoo pojjal: »Lähtedgo nenga i nenga Kijjovan kniüzäl muttsoi tuomah? Gu lähtenet sid mene käymäh hänel luo.» No horošois, duumu duumakse, häi i lähtöö Kijjovan kniüzäl luo paginal. Häi vai g_uksil meni, kniäzy d'o loittuos sah izän_nimel vetitsaittsi: »Oo St'ihoi Zdunaišin Ivanov, midä kuuluu da midä sanot, d_listoi tänne perembäkse!» Tijjät vid gu moizen herral luo menöö g_ei prosto pietä, sih tuodih hänelleh koufit sih tsuajut, syömää, juomua, kaikkie luaduu kylläl, midä vai mual löydynöh. Sie juuves kniäzy i sanoo hänelleh: »Edgo veft_ottas tuuva minul muttsoi sid dai sid tsaršvas, nim_on Oprosenja Korol'oona?» — »Otan, mindäh en ota, vai en ihan yksin, minul pidää oll_ehkis kaksi dovariššua, štobi vešselemb_olis kävvä.» — »Ota kedä vai itselles himoittaa dovarišakse.» Kniäzy matkudengat andoi dai lähti kod'ih.

Kod'ih tulduu enzimäzekse pakitti muamassah blahosloveńnan, sid työndi viesin dovarišoil tahtottannoh lähtie moizel i moizel matkal, sid tuldahas tänne huomei tüz minul luo lähtemmö. Ne dovarišat oldih Vašifei Bölmäätöv da Tšurala P'lonkovitš, tožo bohat'erid da vägevät. Yön sen häi magari rauhah, e_olluh ni midä huoldu. Huondeksel dovarišat tuldih d'o ajjoi dai lähtietti kolmei matkah. Hyö kulgietti sie, mi aigoi liene kulgietti korbilois dai suoloiz läbi. Erähänny piän katsotah ga d'o linnu näggy, netšz linnas taki mejjän etsittävelä, gu linn_om moine tsoma g_ei voi ni suarois sanuo ni virziz vedä. Dai tuldih vorotoin edeh dai ielleh vorotois sydämeh. Dvor'iekal käskietti vai viesi viijä tsuar'ih, što moized i moized miehet tuldih hänen tytärd_ottamah Kijjovan kniüzäl mutsoikse. Tsuar'il gu tuodih moine viesi što hänen tytär tahtotah ottua Kijjovan kniüzäl mutsoikse, häi duumaittsi ked nenne moized ollah. Häi työndägi kakstostu saldattua hejjäl lyö pihal heidy kiin_ottamah. Vai saldattad gu piästäh pihal, St'ihoi Zdunaišin Ivanov ottaa dai hänväy käzil, kuuzi pakkuu veriädy vaste, toine kuuzi raudvorottoi vaste, net kai mendih toizel ilmal. Nämmien d'ülles tsuari työndi vie toizet kakstostu saldattua, net tožo mendih samua dorogua myö toizel ilmal. Sit St'ihoi Zdunaišin Ivanov sanoi dovarišoil: »Mid_ajjakse tulloh, kattšokkua vai astalua midä tahto!» A pihal e_olluh muudu gu rauddelešky da sidgi toin aiž_oli katkennuh. Nygöi tsuari suutui muga äjjäl ga kai tukki piäs kiškoi, nygöi häi työndigi kogonazen polkan saldattua da pyrritti heidy kolmie voinal. Nygöi heil e_olluh enembi muuh aigua gu kattšuo vai astalua. St'ihoi Zdunaišin Ivanov tembai raudvorotot sagarviz iäre, Vašifei

Bölmäätoivotti deleškän aizän kudai painoi kaksisadua puudua a Tšurala Plonkovitš ott aizän katkoksen, se tuaste painoi sada puudua. Nii astaloil kolmei lähtietti kogo voiskoidu vastah. Hof tsuaril ol äjgy vägie ga sendäi ei voidu ni midä luadie nää kolmel bohatferil. Tsuarin väiz vai piädy pakui gu šuapkuu. A tsuarin tytär Oprosenja Korol'oonaa katsoi kog aijan ikkunaa, kui toratah. Tämä neidiine tšom oli moine gei voi ni suarois sanuo eigo virziz vedä, i moine oli hieno ga päivy kai läbi nägyi gikkunas katsoi. Häi kirgäi bohatferiloil: »Lienen minä Kijjovan kniazul mutšoinn älgäi vai kaikkie tuatan vägie tappakkua!» Bohatferit heitettih voinu, neidiine mendih dotettih hevol selgäh da lähtietti kodih ajamah. Palazem piäz linnaz, nähtih hyö hevon dället poikki dorogaz i ned oldih suured gu riehtilät, kabjoin nenäh oli mudua noussuh gu hyvät heinysuatot. Näidy dälgilöi myö duumaitši Stihoi Zdunaisin Ivanov lähtie. Häi sanoi dovaršoil: »Tämä neidiine tejjän pidää vijjäi rauhas tervehyös sinne, kunne son meini, a minä lähten näidy dälgilöi myö ajamah da kattšomah kunne ne mennäh.»

Lähtietti ajamah eri šuaroil, toizet kaksi neidizen ker Kijjovah päi a Stihoi Zdunaisin Ivanov dälgilöi myö. Ajoin min aigoi tien ajanuhgi, tuli hän viimizel lagiel nurmel lagiel pellol. Sie hebo seizoi puun duuril kartal luo da kagrua söi, a puuz oli nahkaz laittu peššor da sie oli maguaju, i muates muga hengitti da kai peššor lekui gu pal'leh pajas. Häi ottaa dai työndää omassah hebozen väläl kagroil luo itse työndäjes sanoo: »Gu minun heb ajanoh tuan hevon kagroil äre, sid minägi voitah hevon izändän, a gei voim ajuu äre, sid häi minun voitaa.» Hänen hebo vai gu meni kartal luo dai toine potkiekseh zavodi, vähän aigua potkittihez dai mirittihez yhtes syömäh. Häi itse nouz yläh peššorah, sie magai mužikku, šinel oli levitet alle da kaksi raudupualikkua, yks oli kudamazgi bokas. Stihoi Zdunaisin Ivanov duumaitši: »Tappuago vai dättiä hengih, a en tapa, dägäh hengih!» Häi rubei sen rinnal šinelin piäl muate. Vähäzen aijan peräs toine gu havatšui ga kattšoo: mužikku maguau rinnal, duumaitšoo: »Tappuago vai ei, a en tapa, olishäi häigi voimnuh minun tappua vai ei tappannuh; vuota minä nostatan hänen da opimmo bojuja, kudai voitammo.» Häi rubei väldämäh šinelii äre, ga sebo ni lähtennyh ei. Häi otti da nostatti Stihoi Zdunaisin Ivanovan da sanoi: »Davai voinu!» Toine sanoo: »Davai!» Hyö otetahg yks ottaa yhten puatikan toine toizen dai lähtietäh alah hebozil luo. Alahan hyö noustah hebozil selgäh kudag omalleh dajetah palazen piäh yks yhtepäi toine toizepäi. Palazen piäh hyö ajettih sentäh štobi suadas hyvin libuo. Enzi kerd ajettih opitella vai hebozii, varatahgo vai ei. Toine kerd ajettih do muga lähil ga kai tul'ikibunat hebozil bakis pakui, a kolmandel kerral

pidi d'o tost_oppie iškie raudupualikal. Kolmas kerdu g_ajettih vastai dai pualikoił iškiettih kai pualikat katkettih. Nelläs kerdu kulakoil, sil kerdua muah kirvottih mollei sellaz iäre. Muas sid ruvettih bortšah, bortšujjes Stihoi Zdunaisin Ivanov piäzi piälepäi. Häi kyzyyg_allepäi oljal: »Midä suguu midä roduu?» Allepäi ol'ii vastuau: »Minä g_ol'izin piälepäi g_en kyzyz midä suguu midä roduu.» Kolme kerdah Stihoi Zdunaisin Ivanov kysyy: »Midä suguu midä roduu?» Toine tuaste i vastuau: »Minä g_ol'izin piälepäi g_en kyzyz midä suguu midä roduu, vai gu min_ol'izin koiz olluh g_ett_ol'iz Oprosenja Koroloonua ottannuh Kijjovan kniiazil mutsoikse.» Stihoi Zdunaisin Ivanov otti d_avai žilietkän nyblät, sie oli näännid gu rengit, häi i kyzyy: »Ken sin_olet, tuledgo minul mutsoikse?» Naine sanoo: »Tulen, min_olen Oprosenja Koroloonan sizär.» Hyö noustih hebozil selgäh da lähtiettih ajamah Kijjovan kniiazil luo svuađboih. Sid yhtez hyög_omassah pietäh.

Sinne tulduu kniiaz_otti hejjät hyvin vastah da kyzeļi kus kävelit d_ol'it kogo tämän aijan. Stihoi Zdunaisin Ivanov sanoo: »Sinul gu san mutsoin ga pidähäi itselleni tož_olla.» Toizennu piän ruvettih svuađboi pidämäh, sinn_oli kutšuttu kai herrat. Svuađbustolas kai, ken midägi, löyhketäh, Stihoi Zdunaine Ivanov vai istuu hölmäkkönny vaikkane, ei ni midä virka. Kniiazy i sanoo hänelleh: »Mindähbo sinä ed ni midä löyhkä, onhäi sinul löyhkämisty, gu sait minul dai itsellez mutsoit.» Häi vastuau: »Ga midäbo minul on löyhkämisty muudu g_olen tark_ambumah.» Mutsoi gu kuuli ga i sanoo: »Nygöi pahoi sanoit, vod gu sinä rubied miekkua pidämäh da minä ambumah, minä näid ammun bułkan keskel kahtekse, kudaigi puol_on yhten d'yegevys. Sid minä rubiem miekkua pidämäh da sin_ambumah, sin_ammud yhten piälitsi, toizen alatši a kolmanden minul keski ryndähäh. Sit sin_avua minul vattšu, sie on poigu, käit kuldazed kaluimissah, kuudamon_otšal pastaa i d'oga ladvas tähtyd rippuu.» Tämä pagin e_olluh Stihoi Zdunaisin Ivanovan mielädy myö, gu nuori mutsoi d'o enzi piän nenga pagizi. Hyö i lähtiettih opittelmah pihal. Enzimäi rubei Stihoi Zdunaisin Ivanov pidämäh miekkua da mutsoi rubei ambumah i ambui kui vai sanoi bułkan keskel kahtekse, kudaigi puol'isk_ol_yhten d'yegevys. Sid rubei mutsoi Dņepra Korol'ona, s_ol'i mutsoin nimi, pidämäh miekkua da Stihoi Zdunaisin Ivanov rubei ambumah. Kui vai mutsoi sanoi, muga i rod'ih, yhten ambui piälitsi, toizen alatši a kolmanden mutsoil keski ryndähäh. Häi ottaa dai avuau mutsoil vatšan, muga i on sie töl'önnyh poigu, käit kuldazet kaluimissah, kuudamon_otšal pastaa i d'oga tukan ladvas tähtyd rippuu. Stihoi Zdunaisin Ivanov pysti miekan muah da sanoi: »Kuh kuldu kului, sih i vaski valukkah», otti da hyppäi vatšalleh miekkah. Näjjen veriz on sid rod'innuh Dunai da Dņepra d'ogi. Sih segi loppih. Kaksi ristikanzua loppih dai suaru loppih.

Tämän tarinan kahtiajako on selvä: ensimmäisen jakson muodostaa Oprosenja Koroloonan ja toisen hänen sisarensa Dnepran voittaminen kilvassa ja valloitus. Jälkimmäinen jakso jakautuu vielä kaksintaisteluun ja ampumakilpaan, jossa Dnepra saa surmansa. Sankarin henkilö yhdistää jaksot toisiinsa.

Karjalainen satu perustuu Aunuksessa erittäin yleiseen (Trautmann s. 141) Dunain bylinaan, jolle myös on tunnusomaista jakautuminen kahteen jaksoon. Ensimmäinen jakso, ”Dunai kosiomiehenä”, on 14. vuosisadan kiovalaisen epiikan vanhimpia, arvokkaimpia ja laajimmalle levinneitä tuotteita.⁵ Kaksoisbylinaksi se laajeni suunnilleen 16. vuosisadalla. Kaksi morsiamenvalloittamistyyppiä yhdistettiin siten, että kosiomies, joka valloittaa ruhtinaalleen prinsessan, voittaa samalla prinsessan sisaren omakseen. Trautmann on (s. 57—) osoittanut tämän kehitysvaiheen merkitsevän pienoiseepoksen alkua bylinan kehityksessä (*Svodnaja bylina* ’sikermänomainen bylina’), samaan tapaan kuin esim. Kalevalan Samporunoissa.⁶

Kosintalauluja ensimmäisenä yhdistellyt *skomoroh* näki täten syntyneen rakennelman taiteellisen tehon siinä, että sama kosija tapaa kaksi erilaista, typologisesti määritettyä luonnetta: hellityn, avioliittoon kohta suostuvaisen prinsessan sekä sisaren, väkivahvan ja taisteluhenkisen sankarineidon. Geneettiseltä kannalta katsottuna kumpikin naistyyppi on lähtöisin itämailta; esimerkkejä löytyy yllin kyllin Tuhannen ja yhden yön saduista.⁷

⁵ Trautmannin muk. s. 142—. Frings—Braun s. 47—.

⁶ Toisentyypinen sikermänomainen laajennus löytyy esim. alaksalaisesta Wilzein tarusta (tarkoittaa länsislaavilaista lutitsien heimoa, josta keskiajalla, slaavien länteen päin suuntautuneen siirtolaisuuden jälkeen, tuli Elben varrella asuvien alaksalaisten heimojen naapuri), missä ensimmäisen kosintaretken kosijasta tulee toisessa kosinnassa morsiamen isä (Osatrixin Odan-kosinta; Thidrek-sagassa Attilan suorittama Erkan kosinta). Wilzein tarusta läh. Ella Studer: Russisches in der Thidreksaga. 1931. s. 71—. — V. Ja. Propp kiistää kahden erillisen laulun olemassaolon ja niiden yhtymisen kaksoisbylinaksi: Russki geroitšeski epos. Izd. Leningr. Universiteta 1955. Dunaibylinasta (ks. s. 128—47, edelleen s. 527— ja 129) ilmoittaa Propp, että siitä oli v:een 1955 mennessä olemassa suunnilleen 100 tekstivarianttia.

⁷ Tässä kuten myös jäljempänä jätän laajemmalti viittaamatta eurooppalaisiin ja Euroopan ulkopuolisiin rinnakkaisilmiöihin. Niitä on runsaasti alan kirjallisuudessa: F. Panzer: Studien zur germanischen Sagengeschichte. 2: Sigfrid. 1912. S. 143—242 (”Die Werbungssage”); F. Geissler: Brautwerbung in der Weltliteratur. 1955; Th. Frings: Europäische Heldendichtung. Neophilologus 24.

Kiovalaisesta Dunain kaksoisbylinasta tuli 16. vuosisadalla Moskovassa esikuva toiselle luomukselle, Ivan Godinovitšin bylinalle, joka suomalaisena runona Iivana Kojosenpojasta on jo kauan ollut suomalaisille tutkijoille tuttu.

Trautmann ja myöhemmin Frings ovat yrittäneet selvittää tarinan ja runon muodostumisen pohjana olleita vaiheita seuraavasti: Kujolan variantissa nimettömänä esiintyvä Kiovan ruhtinas on luonnollisesti *Vladimir Pyhä* (980—1015), Kiovan suuriruhtinas, jonka Bysantin keisarin sisareen Annaan kohdistuneesta, poliittisesti ja sotilaallisesti kauaskantoisesta kosinnasta kertoo Nestorin kronikka. Tästä kosinnasta on mahdollisesti jo 11. vuosisadalla ollut perimätiedon lisäksi olemassa runokin. Kaavaan mukautettaessa siirtyi alun perin henkilökohtainen kosinta ruhtinaan lähetin, *Dobrynin* eli *Dunain* tehtäväksi. *Dunai*-nimen taakse kätkeytyy todistettavasti 1281 elänyt samanniminen galitsialainen voivodi. Useasti molemmat sankarit esiintyvät yhdessäkin. Ratsain, kolmisin suoritetusta kosioirekistä on myös olemassa runsaasti tietoja. Dunaista tuli sittemmin, ehkä jo 14. vuosisadalla, äsken mainitusta varhemmasta runotraditiosta syntyneessä bylinassa, tapahtumien todellinen sankari. Valtias jäi apulaisensa varjoon.

Toinen osa muovautui runosta, joka kertoi ylpeän ylimielisestä sankarineidosta ja hänen alistumisestaan. Seitsemännellätoista vuosisadalla tapahtuneen kombinaation jälkeen käydään sama teema runossa kahteen kertaan läpi: toinen kilpa päättyy siihen, että neito tunnetaan ja valloitetaan, toinen siihen, että hän saa surmansa. Miehen samastus Dunaihin, kosijaan, yhdistää jaksot toisiinsa. Painija ampumakilvassa havaitaan ne voimain- ja taidonkoetukset, joiden avulla kosija tai hänen sijaisensa kaavan mukaisesti voittaa morsiamen (vrt. Siegfriedin osaa Brunhilden kosintaa käsittelevässä Nibelungenlaulun jaksossa). Tarinan loppuosa on luonteeltaan etiologinen: Dunai merkitsee myös Tonavaa, ja sillä nimellä on katsottu voitavan korvata alkuperäisempi, sekä runonlaulajaa että hänen kuulijakuntaansa maantieteellisesti läheisempi *Don*. Laulua *Neprasta* (Neprjad-va?) ja *Donista* käsittelee Trautmann s. 144.

1949. 1—29; sama: Die Entstehung der deutschen Spielmannsepen. 2 p. 1951; Schirmunski s. 38—. Sankarineitoa koskevaa kirjallisuutta ks. Frings—Braun s. 72 aläv. 1, vrt. myös Schirmunski s. 45—. Aineistoa tyyppiin ”Hemmoteltu tyttö” ks. F. Panzer: Hilde—Gudrun s. 213—.

Seuraavassa esitän Trautmannin laatiman saksannoksen venäläisistä bylinasta, sellaisena kuin se on Hilferdingin kokoelmassa (n:o 94).

Dobrynja und Dunaj

(Vers 1—85). In der Thronstadt Kijev beim milden Fürsten Vladimir fand ein festliches Gastmahl, ein Gelage statt für viele Fürsten und Bojaren, für die mächtigen Recken, für alle Handelsleute, für alle Männer vom Dorf.

Die schöne Sonne steht im Abend schon, die Festesfreude ist auf der Höhe. Sprach also Fürst Vladimir da: „Ei, ihr Fürsten, Bojaren, alle mächtigen Recken, alle Handelsleute, alle Männer vom Dorf! Alle seid ihr beweibt, ich allein der Fürst bin unbeweibt. Kennt ihr wohl für mich eine Fürstentochter als Partnerin? An Wuchs muß sie hoch sein, ansehnlich an Gestalt, von Antlitz schön; ihre Rede anmutig und ihre Gangart in kleinen Schritten, — damit ich der Fürst mit jemandem zusammenleben, mich beraten, die langen Stunden kürzen kann; damit ihr alle, ihr Fürsten, Bojaren, alle mächtigen Recken, alle Handelsleute, alle Männer vom Dorf, und die ganze schöne Stadt Kijev jemanden habt, vor dem ihr euch verneigen könnt?“

Alle auf dem Mahl verstummten da, von niemandem kommt eine Antwort. Allein der tapfere junge Bursch, Dunajuška Ivanovič, kam hinter dem Eichentisch hervor. Er ist sehr betrunken, doch schwankt er nicht, er redet, aber verwirrt sich nicht, zu tiefen Verbeugungen beugt er sich nieder: „Fürst Vladimir von Kijev! Ich weiß, ich kenne für dich eine ebenbürtige Fürstin: in jenem Lande dem tapferen Litauen bei der königlichen Majestät sind zwei große Töchter, beide sind heiratsfähig: die ältere ist Nastasja Königstochter, diese Tochter reitet als Heldin herum im freien Feld. Doch die jüngere Tochter lebt immer zu Haus, das ist Apraksa, die Königstochter: von Wuchs ist sie hoch, ansehnlich ist ihre Gestalt, schön ist ihr Antlitz, ihr Schritt ist klein und ihre Rede schön: so wirst du Fürst jemanden haben, mit dem zu zusammenleben, dich beraten, die langen Stunden kürzen kannst; und alle Fürsten und Bojaren, alle mächtigen Recken, alle Handelsleute, alle Männer vom Dorf, und die ganze schöne Stadt Kijev haben jemanden, vor dem sie sich verneigen können.“

Diese Worte gefielen Vladimir wohl; der spricht: „Ei, du Dunajuška Ivanovič! Nimm du an Heeresmacht 40 000, nimm vom Goldschatz 10 000, und reite in jenes Land, das tapfere Litauen, freie mit einem guten Wort: gibt man sie dir in Ehren nicht, nimm sie mit Gewalt, — nur bring mir her Apraksa, die Königs-

tochter.“ Spricht also Dunaj: „Sonne Vladimir von Kijev! Ich brauche nicht 40 000 Mann, aus dem Goldschatz 10 000 nicht; gib mir nur den lieben Gefährten mit, Dobrynja Nikitas Sohn.“

Spricht Vladimir da: „Ei, du Dobrynja Nikitas Sohn! Sei du gefälligst Dunajs Gefährte!“

Dobrynja rüstet eilends sich, bald reiten sie aus der Stadt Kijev heraus: man sah, wie die trefflichen Burschen die Rosse bestiegen, doch sah man nicht, wie sie dahinritten; wie lichte Falken aufflattern, so ritten die trefflichen Burschen fort.

(Vers 86—167.) Bald kommen sie in jenes Land, das tapfere Litauen, zu jener königlichen Majestät, auf jenen königlichen Hof, gerade gegenüber den Fenstern. Stiegen hurtig von den trefflichen Rossen, da spricht Dunaj Ivanovič: „Ei, du Dobrynja Nikitas Sohn! bleib du bei den Pferden, weide sie und gib auf die fürstliche Wache acht, auf den fürstlichen Palast. Wenn's mir nötig ist, so rufe ich dich, und wenn's Zeit ist, komm du herbei.“

Und er geht zur königlichen Majestät; er kennt die höfische Etikette wohl, braucht sich nicht zu bekreuzen, nicht ein Gebet zu sprechen, doch tief verneigt er sich, verbeugt sich: „Sei gegrüßt, Väterchen König des tapferen Litauens!“ Und der König des tapferen Litauens schaut sich um: „Ei, du mein alter treuer Diener! Drei Jahre lebstest du bei mir, das erste Jahr als Pferdewart, das zweite Jahr als Mundschenk, das dritte Jahr als Tischwart; treu und wahrhaft dientest du mir: für deine trefflichen Dienste setze ich dich an den Ehrentisch, an den Ehrenplatz, iß dich satt und trink, du junger Bursch, nach Herzenslust.“

Da setzte er Dunaj an den Ehrentisch, auf den Ehrenplatz; begann der König ihn auszufragen: „Sprich, Dunaj, verheimliche es nicht, wohin kommst du des Wegs? Um uns zu sehen oder um dich zu zeigen, bei uns zu leben und weiterhin zu dienen?“

„Väterchen König des tapferen Litauens! Zu gutem Werk kam ich geritten, zu freien um deine Tochter Apraksa.“

Diese Worte gefielen ihm nicht: „Ei, Dunaj Ivanovič, eine ungebührliche Sache hast du unternommen: um die jüngere Tochter freist du, die ältere Tochter übergingest du? He, ihr kräftigen Tataren! nehmt Dunaj bei den weißen Händen, führt ihn in das tiefe Verließ, schließt es mit eisernen Gittern zu, legt eichene Bretter davor, schüttet es mit gelbem Sande zu; möge Dunaj in Litauen zu Gaste sein, im Verliese sitzen, vielleicht kommt Dunaj zur Einsicht dort.“

Sprang Dunaj auf die hurtigen Füße, hob die Hände über den Kopf, stützt sich auf den Eichentisch, — da stürzten die Eichentische zusammen, da ergossen sich die Getränke über die Tische, alle Tataren entsetzen sich.

Kamen vom Königshof gelaufen die treuen Diener: „Ei,

Väterchen König des tapferen Litauens! Du issest, du trinkst, kennst das Unwetter nicht, das über dir angebrochen ist: auf dem Hof steht ein unbekannter Held, in linker Hand hält er zwei Rosse am Zaum, in der rechten die sarazenische Keule. Wie ein lichter Falke aufflattert, so springt der tapfere junge Bursch, nach allen Seiten schwingt er die Keule, tötete alle Tataren bis auf den letzten, ließ keine Tataren zur Aussaat übrig.“

Da wird der König vernünftig und spricht: „Ei, du Dunaj Ivanovič! Gedenke des früheren Brotes und Salzes, laß Tataren wenigstens zur Aussaat zurück! Ich gebe dir meine Tochter die Königstochter für euren Fürsten Vladimir.“

Hurtig setzten sie sich auf die trefflichen Rosse, verließen mit der jungen Königstochter Apraksa den Fürstenhof.

(Vers 168—230.) Da sie nun ritten, überraschte sie die dunkle Nacht, ein leinenes Zelt schlugen sie auf, die trefflichen Burschen legten sich nieder: zu ihren Füßen stellten sie die trefflichen Rosse auf, zu Häupten die spitzen Lanzen, zur Rechten die scharfen Säbel, zur Linken die stählernen Dolehe.

So schlafen die Helden, schlafen sich aus und verbringen die Nacht und sahen nicht, wie ein Tatar im freien Feld vorüberritt.

Am Morgen standen sie in der Frühe auf, gingen hinaus auf den Weg: es reitet der Tatar ihnen nach, sein treffliches Roß sank ein auf dem Weg bis zu den Fesseln, Steine warf es vom Wege auf, zwei Würfe weit flogen sie fort.

Ritt Dobrynja Nikitas Sohn mit Apraksa nach Kijev der Stadt.

Dunaj Ivanovič ritt der Pferdespur nach, den Tataren einzuholen, bis auf Speerwurfsweite.

Sprach also zum Tataren: „Bleib stehen, du Tatar, im freien Feld, brülle, Tatar, nach Tieresart, pfeife, Tatar, nach Schlangenart.“

Brüllte der Tatar noch Tieresart, zischte der Tatar nach Schlangenart, die dunklen Wälder stürzten nieder, auseinander rollten im freien Felde die Steine, das Gras verwelkte im freien Felde, die Blüten streuten auf die Erde, Dunaj fiel vom trefflichen Rosse herab.

Sprang Dunaj auf die hurtigen Füße, warf den Tataren vom Rosse hinab: „Sage, du Tatar, verheimliche es nicht: von welcher Sippe bist du, von welchem Stamm?“

Sprach der Tatar: „Ei, du Dunaj Ivanovič! Wäre ich auf deiner Brust, ich fragte nicht nach Heimat und Herkunft, aufschneiden würde ich deine weiße Brust.“

Setzte sich Dunaj auf die weiße Brust, wirft zurück die tatarischen Gewänder, will aufschneiden die weiße Brust, — da erkennt er an den Brüsten das Weib.

Da entsetzte sich sein Herz, der Arm blieb in der Achsel still: „Was, Dunaj, hast du mich nicht erkannt? Ritten wir nicht oft Eines Weges entlang, saßen wir nicht oft auf Einer Bank, tranken wir aus Einem Becher nicht? Wohntest doch bei uns volle drei Jahre: das erste Jahr warst du Pferdewart, das zweite Jahr warst Mundschenk du, das dritte Jahr warst du Tischwart.“

„Ei, du Nastasja Königstochter! Reiten wir rasch nach Kijev der Stadt und setzen uns dort die Hochzeitskronen auf!“

(Vers 231—316.) So kamen sie nach Kijev, ritten zur Kathedralkirche hin: die jüngere Schwester wird getraut, die ältere Schwester wird auch getraut. Das Gastmahl dauerte bei ihnen drei Tage lang. Auf dem Gelage begann Dunaj zu prahlen: „In ganz Kijev gibt's keinen solchen Helden wie Dunaj: sich selbst hat er mit einem Weibe versehen und eins dem Freunde geschenkt.“

Antwortet die Königstochter Nastasja da: „Ei, Dunaj, ist nicht eitel dein Prahlen? Nicht lange weilte ich noch in Kijev, doch vieles schon erkannte ich: an feinem Betragen ist kein Held Dobrynja gleich, an Kühnheit kommt keiner Aljoša Popovič gleich, im Pfeilschießen kommt keiner Nastasja gleich: schoß ich mit dem gehärteten Pfeil, traf ich mit dem Pfeil an die Messerschneide, zerschnitt in zwei Hälften den Pfeil, für den Blick gleich, gleich an Gewicht.“

Da war Dunaj beschämt und sprach: „Ei, Nastasja, reiten wir hinaus ins freie Feld mit den Pfeilen zu schießen.“

Und sie ritten hinaus ins freie Feld, und Nastasja schoß einen gehärteten Pfeil und traf auf die Messerschneide, schnitt den Pfeil in zwei gleiche Hälften, gleich für den Blick, gleich an Gewicht.

Da schoß Dunaj: das erstemal schoß er übers Ziel hinaus, das zweitemal schoß er nicht bis hin, das drittemal traf er vorbei.

Da ergrimte Dunaj Ivanovič, richtete den gehärteten Pfeil auf der Nastasja weiße Brust.

Da flehte Nastasja ihn an: „Ei, du Dunaj Ivanovič! Lieber drohe mir drei Strafen an, und schieß nicht ab den gehärteten Pfeil: nimm eine seidene Peitsche, tauche sie in heißes Pech und schlage meinen weißen Leib. Nimm bei den Haaren mich, binde an den Steigbügel mich und treibe das Roß übers freie Feld. Und als drittes führe auf den Kreuzweg mich und grabe mich bis zu den Brüsten in die feuchte Erde ein, schlage mit eichenen Stöcken mich, schütte mich zu mit rotgelbem Sand, mit Hunger martere mich, füttere mit Hafer mich.“

Doch warte drei Monate noch, laß mich das Kindlein gebären, in meinem Leib ist ja ein Knäblein, — ein solches gab es nie noch in Kijev: bis zu den Knien sind seine Beine aus Silber, bis zum

Ellenbogen seine Arme aus Gold; an den Schläfen sitzen dichte Sternlein, am Scheitel brennt die schöne Sonne!“

Doch achtet Dunaj dieser Worte nicht, schießt ab den Pfeil in Nastasjas weiße Brust, schnitt die weiße Brust ihr auf, nahm Herz und Leber heraus: da ist in ihrem Leibe ein Knäblein, ein solches gibt's in Kijev nicht: bis zu den Knien seine Beine aus Silber, bis zum Ellenbogen seine Arme aus Gold, an den Schläfen sitzen dichte Sternlein, am Scheitel brennt die schöne Sonne.

Da legte er selbst Hand an sich. Und wo hinsank Dunajs Kopf, da entsprang der Dunajfluß; wo hinsank Nastasjas Haupt, da entsprang der Nastasjafluß.

Toteamme ensin karjalaisen proosan olennaiset erot ja teemme siitä johtopäätöksemme — varovasti, sillä Dunai-bylinan vaiheita ei toistaiseksi ole pystytty yksityiskohtaisesti selvittämään emmekä tiedä, mitä oli olemassa ennen karjalaista satua.

Jyrkimmän poikkeaman kaavamaisista kosintamenoista havaitsemme kohta runon alkuosassa, nim. äidin toiminnan välittäjänä kosinnassa. Osa ilmeisesti lankeaa hänelle heimonvanhimpana (nimenomaan mainitaan isän kuolleen); mahdollisesti hän toimi yhteiskunnallisen asemansa nojalla, tuskin kuitenkaan kosintaperinteiden mukaisesti.⁸ Kohtaukset sijoittuvat siihen runon osaan, jossa yleensä selostetaan ruhtinaan neuvonpitoa lähimpien miestensä kanssa. Neuvottelussa päätetään, kenen on lähdettävä kosioretkelle. Uskottujen miesten järjestelmä, joka on leimaa antava vanhan bylinan ajatusmaailmalle (*družina*), ilmenee vihjeenomaisesti enää vain ruhtinaan kehotuksessa siirtyä istuimella häntä lähemmäksi. Talonpoikaistraditio, joka on perillä talonpoikaistuvan eri osien arvostusjärjestelmästä ja joka yleensäkin pitää istumista perheenpään lähettyvillä erityisenä kunnianosoituksena, on säilyttänyt tämän vertauskuvallisen eleen.

Kiovan nimeä lukuun ottamatta on luovuttu kaikenlaatuisesta paikallisesta ja siten myös historiallisesta sidonnaisuudesta, eikä sitä edes pidetä tähdellisenä (*sid dai sid tsar'svas*). Se, että kosioretki useimmiten tehdään uskonnollisessa ja kansallisessa suhteessa erilaiseen maa-

⁸ Elsa Mahler ei esitä mitään asiaan liittyvää kirjassaan *Die russischen dörflichen Hochzeitsbräuche*. 1960. Vain kaukaisesti verrattavissa on ehkä bylina Djuk Stepanovitšista (Trautmann s. 159, säe 22—; vrt. myös Trautmann s. 129—, 280).

han (tässä: *Cachovin* maa, so. Valkovenäjä, Liettua tai Puola) on ikään kuin hävinnyt tietoisuudesta. Morsiamen kotikaupunki ja kauas näkyvä, kuvaamattoman ihana linna ovat vielä jälkiä hyperbolisesta bylinatyylisestä. Tarinan alussa, missä kaava ei ole tapahtumia tuke-
massa, asuu kosija äiteineen mitättömässä mökkipahasessa ja ruhtinas tarjoaa hänelle teetä ja kahvia.

Kummankaan saattolaisen nimeä ei löydy Dunai-variantteista. Toinen näistä on kuitenkin itsekkin tunnettu bylinan sankari. Moskovasta lähtöisin on bylina *Tšurilo Plenkovišista*, kauniista sankarista, joka taikoo ruhtinaantyttären Apraksijan silmät ja jonka Vladimir kaukaa viisaana — ensin ylennettyään hänet korkeisiin virkoihin — järjestää hovistaan pois. Jonkin verran erilaisena *Vasilei Bõlmäätöv* on luultavasti alun perin esiintynyt samassa bylinassa: Tšurilon pettäjä aviomies on nimeltään *Bermjata Vasiljevitš*.^{8a} Kuten jo mainittiin, oli kosiorunun alun perin huomattavin sankari *Dobrynja*.

Neuvoston ylistämä morsiamen kauneus on usein, varsinkin kaa-
van ritariaikaisissa sovelluksissa, kosioretken ainoa alkusysäys. Kujolan tekstissä siitä ei ole mainintaa; vasta myöhemmin sanotaan: ”Tyttö on niin kaunis, ettei häntä voi sanoin kuvailla, ja niin solakka, että aurinko paistaa hänen lävitseen.” Naiskauneuden kuulakkuus, bylinoissa esiintyvä tooppinen ylistys, on levinnyt suomalaiseenkin runoon: ”Lihan läpi luu näkyy, luun läpi ydin näkyy”.⁹

Kaavamaisista osatekijöistä (vieraiden kotipaikan tiedustelemi-
nen, erilaiset koetukset, esim. juomiskoe) on säilynyt vain voimainkoetus. Aseena käytetty rautanuija, joka mainitaan Kujolan karjalaisessa versiossa, puuttuu sekä Hilferdingin että myös Markovin esittämästä variantista, vaikka kuuluukin vakituiseen aiheistoon. Se esiintyy varhaiskeskiyläsaksalaisessa ”König Rother”-eepoksessa (n. vuodelta 1160), joka Nibelungenlaulun (Brunhilden kosinta), Kudrunin (n. vuodelta 1240, Hilden kosinta) sekä ”Tristanin ja Isolden” (n. vuodelta 1210, Isolden kosinta) ohella kuuluu eurooppalaisten ko-

^{8a} Vrt. Trautmannin ”nuorempi runo” II (n:o 38) s. 351—. Nimen muita muotoja: *Permjata* (*Byliny Petšory i Zimnego Berega* [Novye Zapiski], julk. A. M. Astahova [ym.], Moskva—Leningrad 1961. S. 59 [= N:o 4], s. 128 [n:o 37]) ja *Velma* (*Onežskie byliny*, julk. I. M. Sokolov; tässäkin vastapelaaja *Tšurilos*).

⁹ SKVR I, 1, 79, 137—; I, 1, 491 (vrt. Fromm: Kalevala, Kommentar s. 77).

sioretkiaiheisten spielmann-tarinoiden ryhmään.¹⁰ Kaavaan kuuluu niin ikään aihe, jota Hilferdingiltä ja Markovilta ei liioin löydy: prinsessa seurailee ikkunastaan kosiomiehen urotekoja.¹¹ Runotyypissä, jossa kositaan henkilökohtaisesti, neito tällöin rakastuu mieheen, jota ei ennen ole nähnyt. Poikkeuksellisella tavalla interpretoitu on prinsessan nopea myöntyminen: se muka lopetti lyhyeen verisen leikin. Yleensähan sankarirunot ja spielmann-epos suhtautuvat tunteettomasti raakoihinkin taistelukohtauksiin. Spontaani myöntyminen kosintaan tässä nähdäkseni johtuu yksinkertaisesti siitä, että kosija on todistanut ylivoimaisuutensa.

Tapahtumia ei ole viety suoraan luonnolliseen huipentumiseensa, jonka muodostavat ruhtinaan ja väkisin ryöstetyn *Oprosenjan* (*Opraxeja*, *Apraxa*) häät. Dunain kotimatka ratsain identifioidaan yksinkertaisesti hänen omaan kosioretkeensä. Suuret kavionjäljet saavat hänet erkanemaan molemmista tovereistaan (Markov 10, 16). Hilferdingin variantissa ryöstetyn neidon sisar *Nastasja* seuraa ryöstetyn sisarensa perässä ratsain ja sivuuttaa pakolaiset heidän yöllä levätessään; seuraavana aamuna näkyvät maassa hänen hevösensä kavioiden jäljet. Karjalaisessa tekstissä esiintyvä aiheiden yhteenliittymä näyttää silttenkin olevan alkuperäinen (Trautmann s. 145).

Hevostenkoettelemiskilvan yleisyyttä en pysty todistamaan, mutta ilmeisesti se on tässä korvannut samarakenteisen tammikokeen, joka esiintyy eräässä 18. vuosisadalta olevassa Dobrynjan häitä (~Dunain häitä) kuvaavassa variantissa (Hilferding n:o 5, Trautmann s. 145—): sankari iskee kolmesti nuijallaan tammen runkoon ja kokeilee täten, miten hänen käy ottelussa neidon kanssa, joka tässä variantissa esiintyy jättiläisen hahmossa.

Dunai-bylinan variantit eivät ole täysin yhtäpitäviä siinä, voidaanko neito heti tunnistaa naiseksi vai luuleeko sankari ottelevansa miehen kanssa, kunnes hän painissa pääsee päällepäin ja avaa puvun napit rinnan kohdalta. Hilferdingillä (n:o 94) neito esiintyy tataarin valepuvussa. Markovin variantissa ja runossa Dobrynjan naimiskaupasta hän ratsastaa ilman valepukua, esiintyy siis oman sukupuolensa edustajana. Vanhan kansainvälisen motiivikan mukai-

¹⁰ Saksalaisen Spielmann-runouden ja *oral traditionin* problematiikan suhteen vrt. H. Fromm, *Die Erzählkunst des Rotherepikers*. Euphorion 54. 1960. 347—379 ja Curschmann passim.

¹¹ Vrt. Frings—Braun s. 33 (tyyppi 2a).

sesti valepuvussa oleva nainen on juuri se novellistinen komponentti, jonka myöhemmän ajan spielmannit lisäsivät aiheeseen. Keskeinen se on esim. nuoremmassa novgorodilaisessa balladissa *Stavr Godinovitšista*.¹² Siinä kerrotaan itämaista alkuperää oleva tarina naisesta, joka miehen valepuvussa vapauttaa puolisonsa (bylinassa: Vladimirin) vankilasta.

Taistelun huipennus sen sijaan — hevoskilpa, nuija- ja nyrkki-taistelu sekä painiottelu — kuuluu Dunai-tyyppisen bylinan variantteihin.¹³ Paini on yleensäkin kilvan viimeinen ja samalla ratkaiseva vaihe.

Samaan tapaan kuin saksalaisessa Nibelungenlaulussa on karjalaisessa proosatekstissäkin hämärtynyt Hilferdingin ja Markovin säilyttämä vanha aihe, jonka mukaan sankarin ja neidon välillä olisi jokin aikaisempi sopimus, jopa solmittu kihlaus.¹⁴ Korostetummin kuin Markovilla on sen sijaan tuotu esille naisten välinen sisaruus, joka on vakioaihe: hallitsijan saadessa prinsessan saa kosiomies tämän sisaren.¹⁵

Karjalaisen proosatekstin viimeinen kohta kuuluu runoon, joka oli kehittynyt yhdessä Dunain ja Nastasjan ottelusta kertovan bylinan kanssa, nimittäin edellä jo mainittuun runoon Donista ja Neprasta. Se merkittiin muistiin vasta 19. vuosisadalla (Rybnikov n:o 121, Hilferding n:o 50, Trautmann s. 144—). Siinä esiintyy (aivan päinvastoin kuin tässä tutkielmassa julkaistussa Hilferdingin variantissa) aihe, jonka mukaisesti sankari ei häissä osallistu rituaaliseen sanaharkkaan, haasteenomaiseen kerskailuun, ja tällöin kuninkaantytär haastaa ”hiljaisen miehen” kilpaan.

¹² Teksti Rybnikovilla, I, 30, saksalainen käännös Frings—Braunilla s. 103—. Bylinojen kontaminaatioista ks. Trautmann s. 116—.

¹³ Vrt. Frings—Braun s. 15; Schirmunski s. 42, huom. 4 (häämenoihin liittyvä kolmoistaistelu turkkilaiskansojen sankaritarustossa: hevoskilpa, jousella-ampuminen, paini).

¹⁴ Esikihlauksesta ks. H. Fromm: Kapitel 168 der Thidrekssaga. Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte 33. 1959. 237—256.

¹⁵ Salomon-tarun saksalaisessa muunnelmassa, varhaiskeskiyläsaksalaisessa säe-eepoksessa ”Salman ja Morolf”, hallitsija ottaa vaimokseen apua antaneen (= auttavaisen) sisaren, kun hänen himoitsemaansa Salmea oli viekas auttaja rangaissut kuoleamalla. Auttavaisesta sisaresta ks. F. Vogt: Salman und Morolf. 1880. p. LXIX.

Tässäkin on yhtymäkohta Stavr Godinovitšin bylinan aiheistoon: ruhtinas tiedustelee Stavrilta hänen vaiteliaisuutensa syytä, ja kun Stavr kieltäytyy vastaamasta, hänet Vladimirin toimesta vangitaan.

Seuraavalla ampumakilvalla (oikeastaan kosijan koetus) on myöskin tarkka vastineensa eräässä Stavr-bylinan variantissa. Se korvaa Dunai-variantissa sekä runossa Neprasta ja Donista esiintyvän, hiivenen verran yksinkertaisemman ampumakilvan. Markovin esittämissä Dunai-runon variantissa muuten esiintyy eepinen kolmoisäe: "Ensimmäistä nuolta . . . ei tarpeeksi kauas, toisen nuolen . . . liiankin kauas, ja kolmannen nuolen rohkeaan sydämeeni" (Markov n:o 10, säkeet 133—135). Tämä muistuttaa suomalaisen runoepiikan vastaavanlaisia tapauksia (vrt. Luomisruno SKVR VII, 20 b, 17—21 ym.: lappalainen ampuu jousipyssyllä Väinämöistä).

Zdunaisin itsemurha miekkaan syöksymällä ei esiinny Hilferdingin variantin painetussa laitoksessa, vaikka kuuluukin runoon Neprasta ja Donista ja on yleensäkin venäläisessä runoepiikassa usein esiintyvä tapa tehdä itsemurha. Dunaista sen on omaksunut Ivan Godinovitšin bylina,¹⁶ ja tämän välityksellä se on sisarenturmeluksesta kertovassa runossa tullut Suomeen.

Molempien surmansa saaneiden verestä syntyvät virrat Tonava ja Dnepr, kerrotaan karjalaisessa proosatekstissämme. Runojen variantit poikkeavat tässä paljonkin toisistaan. Alun perin olisivat jokien nimet olleet Don ja Nepra (Neprjadva), siitä päätellen että näiden välissä sijaitsi Kulikovon kenttä, jolla käytiin bylinoissa usein mainittu suuri taistelu (Trautmann s. 145). Onko *Dnepra* ehkä vasta karjalaisen kertojan keksintö? Alkuperäinen ei Dnepr voi olla, vaikka se suurena virtana näyttäisikin paremmin sopivan yhteen Donin kanssa; maskuliiniseen Doniin kuuluu näet feminiininen toinen joennimi. Sankarin nimi Dunai on houkutellut asettamaan Dunain (Tonavan) Donin tilalle, ja analogisesti tämä vaihdos sovellettiin myös partneriin, joko siihen tapaan, että keksittiin mielivaltainen Nastasja-joki vastaamaan sankarineidon ennakolta määrättyä nimeä (Hilferding n:o 94), tai siten, että tämän nimen oli mukauduttava joen nimeen: karjalaisessa proosatekstissä tuli siten sisaren nimeksi *Dnepra Koroloona*.

Toistan pääkohdat: Karjalasta kotoisin oleva muistiinpano kuuluu sisältönsä puolesta täysin isovenäläisen runoepiikan piiriin ja on

¹⁶ Ivan Godinovitšista ks. Trautmann s. 359—365.

omiaan selventämään kuuluisan kiovalaisen bylinan vaiheita. Sitä voidaan pitää melko samanarvoisena alkukielisen runovariantin kanssa. Aiheen hämmästyttävän hyvä säilyminen näyttää vahvistavan sitä olettamusta, että faabeli vasta vähän ennen muistiin merkitsemistään oli siirtynyt uusille traditio- ja kuvitelma-alueille. Yhtenä todisteena voitaisiin pitää sitä seikkaa, että kosioretkeen osallistuvien henkilöiden nimiä ei korvattu muilla, esim. kalevalaisilla, vaan vanhasta isovenäläisestä runoepiikasta peräisin olevilla sankarinnimillä, sekä toisaalta sitä seikkaa, että molemmat jokien nimet Dnepr ja Tonava ovat säilyneet siitä huolimatta, että Laatokan koillisrannalla niihin tuskin saattoi liittyä mitään selvää maantieteellistä mielle yhtymää.¹⁷

Emme tiedä, oliko sadun kertoja, Kujolan serkku, kaksikielinen ja olisiko täten olemassa se mahdollisuus, että tarinan siirtyminen suomalaiselle kielialueelle olisi tapahtunut hänen välityksellään. Tätäkään mahdollisuutta ei pitäisi jättää kokonaan huomioon ottamatta. Joka tapauksessa samaan sukupolveen kuuluva Ivan Lasarev, Kujolan isä, oli opetellut venäjän kielen, koska hänellä kauppiana oli siitä hyötyä.¹⁸

Luonteenomaisesti suomalaista kertomustraditiota ei Kujolan muistiin merkitsemässä sadussa ole havaittavissa. Silläkin episodilla, jossa esiintyy kaksi hevosta ja jolle en voinut esittää muualta vastineita, lienee — ottaen huomioon hevosen aseman slaavilaisessa balladitaiteessa — paralleelinsa pikemminkin idässä ja etelässä kuin lännessä.¹⁹

Niin ikään näyttää siltä, että kaksoisbylina Dunaista, hänen kosioretkestään ja naimiskaupastaan, ei tekstiämme lukuun ottamatta ole jättänyt jälkiä suomalaiselle alueelle. Suomen ja Karjalan ollenainen panos yleiseurooppalaiseen teemaan kosinnasta ja morsiamenyöstöstä olivat ensisijaisesti viikinkiaikaiset runot.

HANS FROMM: *Ein karelisches Märchen als Traditor einer Kiever Byline*

Gegenstand der Mitteilung ist die Geschichte zweier Brautwerbungen, die 1901 der damals siebzehnjährige Sammler Juho Kujola im olonetzisch-karelischen

¹⁷ Bylinojen puutteellista kykyä vastustaa nimien korvaamista toisilla käsittelee Trautmann s. 124.

¹⁸ Virtaranta s. 10.

¹⁹ Vrt. Schirmunski s. 25—.

Kirchspiel Salmi am Nordufer des Ladogasees aufzeichnete. Das Märchen wurde veröffentlicht von P. VIRTARANTA: Juho Kujola, karjalan ja lyydin tutkija [J. K., der Erforscher des Karelischen und Lüdischen]. 1960. S. 121—127. Der Verf. erkennt in der Geschichte eine Prosaauflösung der alten Kiever Byline von "Donbrynja und Dunaj" (darüber mit deutscher Übersetzung einer Variante R. TRAUTMANN: Die Volksdichtung der Großrussen. Bd 1: Das Heldenlied. 1935. S. 136—147). Diese berühmte Byline ist auch im Olonetzischen gut bezeugt; doch scheint es sich hier um den einzigen Fall zu handeln, wo sie in einen anderen Sprachbereich übernommen wurde.

Der Verf. handelt über die Entwicklung der Byline zur Doppelbyline und bespricht im einzelnen die Motivabweichungen der karelischen Prosa von Hilferdings Aufzeichnungen. Für einzelne Motive des Märchens kann kein Gegenstück nachgewiesen werden: Anstelle der Beratungsszene vor der Brautwerbung steht ein Dialog zwischen Fürst und Werbermutter, die um ihre Einwilligung gebeten wird, ihren Sohn auf Werbungsfahrt ziehen zu lassen. Anstelle der Eichenprobe, mit deren Hilfe der Werber um die Heldenjungfrau (2. Werbung) die Kraft seiner Keule erprobt, steht eine Erprobung des Rosses. Die karelische Prosa läßt außerdem Motivberührungen mit anderen Bylinen, vor allem mit der Novgoroder Schöpfung von "Stavr Godinovič" erkennen.

Den Namen des Helden hat die Prosa erhalten (*Stihoi Zdumaisin Ivanov*), die Namen der Begleiter auf der Werbungsfahrt entstammen einer anderen Byline: *Tšurala P'lonkovitš* und *Vasilei Bölmäätöv* sind als Čurilo Plenkovič und Bermjata Vasil'evič bekannte Helden einer Moskauer Byline (TRAUTMANN S. 346—355); der erste der beiden Namen hat auch sonst weit gestreut. Aus dem Blute der beiden Getöteten, des Werbers und der Braut, kommen nach dem mit der Byline verwobenen Liede von Nepra und Don (TRAUTMANN S. 144 f.) die beiden genannten Ströme. TRAUTMANN wollte Nepra auf den Fl. Neprjadva zurückführen. Der Dniepr jedenfalls ist sekundär, vielleicht erst Substitution des karelischen Erzählers, der nicht erfaßte, daß zu der männlichen Donau (*Dunaj*) ein weiblicher Flußname gehörte.

Die karelische Prosa, die Handlungsgerüst und auch Einzelheiten des russischen Liedes gut bewahrt hat sowie von finnisch-karelischer Liedepik unbeeinflusst ist, kann den Wert einer Variante beanspruchen. Wir wissen nicht, ob der Erzähler, Kujolas Vetter, zweisprachig war und damit die Möglichkeit besteht, ihm die Herübernahme in den finnischen Sprachbereich zuzuschreiben. Man sollte die Möglichkeit nicht von der Hand weisen; der einer gleichen Generation angehörende Ivan Lasarev, Kujolas Vater, hatte jedenfalls das Russische erlernt, weil es ihm für seine Kaufmannstätigkeit nützlich war.

Die Doppelbyline von Dunaj, seiner Werbung und seiner Heirat, scheint über unseren Text hinaus nicht in den finnischen Bereich gewirkt zu haben. Es waren wesentlich wikingerzeitliche Lieder, mit denen Finnland-Karelien an dem gemeineuropäischen epischen Thema der Brautwerbung und Bräutentführung teilnahm.